
VÝZNAM SUBINTEGRAČNÍHO SESKUPENÍ OECS V KONTEXTU VÝVOJE HDP JEHO ČLENŮ

Pavel Zdražil*

Úvod

Téměř od počátku 20. století, kdy se světový obchodní systém potýkal se značnou fragmentací, se na základě odstraňování bariér u mezinárodních transakcí začínaly pozvolna otevírat, dosud spíše izolované, národní ekonomiky procesu otevřené globalizace (Kraft, Kraftová, 2007). V návaznosti na tuto skutečnost bylo umožněno postupné započítí formování vzájemně si konkurujících regionálních seskupení, která se dále rozvíjela. Tento proces spolupráce a do jisté míry i koordinace se souhrnně označuje jako regionální integrace (Cihelková, 2010). Balassa proces zahájení regionální integrace chápe jako první krok postupné ekonomické a politické spolupráce, která dále pokračuje spoluprací v sociální oblasti a ústí do postupné federalizace až slučování jednotlivých ekonomik (Balassa, 1966). V tomto kontextu lze tedy hovořit o tvorbě určitých integračních seskupení.

Poměrně zajímavý názor k otázce integračního seskupování vyjádřil nositel Nobelovy ceny za ekonomii Paul Krugman, který se domnívá, že tvorba seskupení je z hlediska ekonomické teorie naprosto absurdní, neboť existence zón volného obchodu a vyšších forem integrace svádí spíše k vytváření „přelévacích efektů“ v otázce objemu obchodů mezi zúčastněnými aktéry, nežli k vytváření nových příležitostí (Krugman, 1991¹). Současně však dodává, že v praxi se naopak taková seskupování a prohlubující se integrace osvědčují, jelikož jsou integrační seskupení často tvořena rozdílnými zeměmi, které se vhodně doplňují. V podobném duchu se vyjadřuje i Bergsten, jenž s myšlenkou teoretického nonsensu, který se však v praxi poměrně osvědčuje, v podstatě souhlasí (Bergsten, 1991). Bhagwati dále podotýká, že integrační seskupování se osvědčuje především v regionálním kontextu (Bhagwati, 1993). Z globálního hlediska totiž integrační snahy¹ naopak díky značným disparitám mezi rozdílnými částmi světa a protichůdným zájmům, které významně znesnadňují přijetí konsensu a následnou aplikaci podstatných kroků, selhávají, či jsou tyto snahy dokonce kontra-produktivní (Kono, 2007).

V současnosti lze prakticky ve všech částech světa nalézat bezpočet více či méně významných integračních seskupení, někdy souhrnně označovaných jako „trade blocs“ (Wolf, Ritschl, 2011; O’Loughlin, Anselin, 1996; Schott, 1991). Z hlediska dosažené úrovně procesu ekonomické integrace jsou tato seskupení značně diferencovaná.

* Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní (pavel.zdrazil@upce.cz).

1 Například iniciativa GATT, resp. WTO.

Zatímco některá seskupení již několik let realizují projekt monetární unie nebo dosáhla alespoň společného trhu, jiným seskupením se sotva podařilo dospět do stadia celní unie, nicméně naprostá většina iniciativ integračního seskupování končí na úrovni bilaterálních či multilaterálních zón volného obchodu – tedy v nejnižší fázi ekonomické integrace. V rámci integračních seskupení se pak v některých případech vykrystalizují menší územní celky, které se na principu „win-win“ dále integrují intenzivněji, nežli ostatní části seskupení. Díky vzájemné komplementaritě obvykle tyto celky disponují regionálními konkurenčními výhodami (Porter, 1998; Budd, Hirmis, 2004), jež jsou důsledkem právě vyšší úrovně regionální integrace. Takové celky lze v kontextu jejich vzniku označit za subintegrační seskupení.

Modelovým příkladem regionu, ve kterém došlo ke vzniku jednoho ze subintegračních seskupení, je Karibik. Mezi členy integračního seskupení Karibské společenství (dále jen „CARICOM“)², jehož vznik se datuje k roku 1973, se totiž zformovala pokročilejší forma integrace – vzniknuvší subintegrační seskupení nese název Organizace východokaribských států (dále jen „OECS“). Ač se jedná pouze o několik malých ostrovních zemí se souhrnnou rozlohou cca 3 144 km² a cca 610 000 obyvateli (OECS, 2013), které nemají na světové hospodářství prakticky žádný vliv, v otázce ekonomické integrace je lze, vedle Evropské unie, považovat za jedny z nejpokrokovějších. Jejich individuální „malost“ a z ní plynoucí omezené množství disponibilních výrobních faktorů vyložené svádí k integračnímu seskupování, jehož prostřednictvím lze vlastní kapacitní limity alespoň částečně překonávat (Jiráňková, 2009). V aspektu skladby jejich hospodářství a vykazovaného bohatství jsou členské země značně diferencované. Významnou složkou produktu jsou u řady z nich příjmy plynoucí z cestovního ruchu a souvisejících činností, u některých dosud hraje významnou roli primární sektor. Při komparaci dosahovaného HDP na obyvatele i jiných relevantních indikátorů lze považovat některé země za relativně zaostalé, jiné jsou naopak díky specifickému nastavení daňové politiky sídlem mnoha společností, které sem v rámci své daňové optimalizace vyvádějí zisky, čemuž nasvědčují i statistiky přímých zahraničních investic (UNCTAD, 2013). Nejedna autor se v této souvislosti neobává použít označení „daňové ráje“ (Hines, 2010; Palan, 2002), z nichž za nejvýraznější lokalitu mezi zeměmi OECS považují Britské Panenské ostrovy. Domněnky těchto autorů se soustavně potvrzují i prostřednictvím empirické studie World Investment Report (UNCTAD, 2013). Současně je však třeba dodat, že vysoké tempo ekonomického růstu neznamená výrazně rostoucí životní úroveň domácího obyvatelstva (Workie, 2010). Vhodné je též zmínit skutečnost, že karibský region je díky svým geografickým dispozicím poměrně „bohatý“ na různé mimořádné události abiotického charakteru. Výskyt hurikánů, tektonická nebo vulkanická činnost je pro většinu dotčených zemí reálnou hrozbou, jež má čas od času znatelný dopad nejen na vývoj HDP.

Cílem tohoto příspěvku je ověřit, zda země OECS vykazují, v kontextu dynamiky vývoje HDP, význačně odlišné tendence než země CARICOM a země regionu Karibik. Posuzované tendence mají ověřit, zda by bylo možné usuzovat o subintegračním seskupení OECS jako o významné determinantě ekonomické výkonnosti participujících členů.

2 Společenství založené za účelem ekonomické integrace, koordinace zahraniční politiky a funkční spolupráce členských zemí (CARICOM, 1973).

K dosažení definovaného cíle je nezbytné dosáhnout trojice dílčích cílů, na jejichž základě lze přijímat relevantní závěry. Tedy komparovat vývoj HDP členských a nečlenských zemí OECS před a po vzniku subintegračního seskupení, čímž je možné prověřit případnou změnu dynamiky ekonomické výkonnosti dvou navazujících intervalů, s předělem v okamžiku založení subintegračního seskupení. Současně také evaluovat vývoj HDP subintegračního seskupení OECS v rámci integračního seskupení CARICOM a zároveň v rámci regionu Karibik, na základě této analýzy lze usuzovat o změnách dynamiky ekonomické výkonnosti zemí OECS ve srovnání s vývojem okolních územních celků. A v neposlední řadě ve vazbě na sigma konvergenci posoudit vývoj regionálních disparit zemí OECS, ale také tento vývoj komparovat s vývojem mateřského integračního celku CARICOM, respektive celého regionu Karibik.

Podnětem pro provedení nastíněného šetření je nepochybná paralela mezi procesem subintegračního seskupování probíhajícím v Karibiku, který lze jednoznačně považovat za integrační iniciativu vzešlou „zdola“, a postojem Evropské unie, která vznik a rozvoj obdobných seskupování, ať již ve formě euroregionu či například evropských seskupení pro územní spolupráci (EGTC), podporuje v rámci své kohezní politiky, respektive iniciační impuls podbízí spíše „shora“. Analogii k seskupování zemí OECS lze dále spatřovat též například z hlediska heterogenity seskupujících se územních celků, i v rámci Evropské unie se totiž sdružují ne vždy příliš rovnoměrně rozvinuté oblasti.

Na základě provedené analýzy tak bude možné usuzovat, zda cílená podpora seskupování v rámci politiky Evropské unie je principiálně smysluplná, respektive zda se podobný přístup, ač jinak iniciovaný, osvědčuje i ve zcela jiné lokalitě. Možnou námitku směřující k relevanci daného vzorku, respektive přijímání závěrů vzešlých z analýzy seskupování zemí a jejich uchopitelnost při seskupování regionů nižší úrovně, lze snad v tomto konkrétním případě považovat za lichou, země OECS jsou totiž svými dispozicemi regionům nižší úrovně významně blízké.

1. Vymezení zkoumaných entit a použitá metodika

OECS vzniklo jako projekt sedmi členů organizace CARICOM v červnu 1981, v samém závěru roku 1984 se připojily Britské Panenské ostrovy (v analýze zahrnované do OECS od roku 1985) a v první polovině roku 1995 Anguilla (zahrnována od roku 1995). V současnosti se tedy jedná o seskupení 9 zemí, bývalých nebo i současných britských zámořských teritorií. Za poměrně zajímavou lze v tomto kontextu považovat i skutečnost, že OECS se po dobu své existence rozšířilo jen o dvě země, a to o země relativně bohatší oproti dosavadním členům. Pro srovnání: v případě Evropské unie došlo mezi lety 1981–2011 k rozšíření o 18 zemí, a to převážně v opačném trendu – tedy anexe zemí relativně chudších. U původních sedmi zemí OECS lze hovořit o plném členství. Odlišnost neúplného členství později připojených zemí spočívá převážně jen ve formalitách neekonomického charakteru – například kdy na diplomatické úrovni nezastupuje OECS zmíněnou dvojici. Dále pak Britské Panenské ostrovy nepoužívají společnou měnu východokaribský dolar (XCD), avšak jsou s ní prostřednictvím fixace měnového kurzu pevně spjaty. Z pohledu ekonomické integrace je tedy OECS monetární unií.

Šetření byly podrobeny zakládající země OECS (dále jen „OECS 7“) samostatně i včetně později připojených zemí (dále jen „OECS 7 +2“), země regionu Karibik – 9 zemí OECS a 12 dalších zemí podle vymezení OSN (UNSTAT, 2013) a 3 země,

kteřé na základě vymezení nejsou součástí karibského regionu, ale jsou součástí integračního seskupení CARICOM. V této studii jsou za členy CARICOM považovány pouze územní celky s plným členstvím platným k roku 2011, jedná se o OECS 7, 5 zemí oblasti Karibik a 3 mimo karibské státy (dále jen „nekaribské země“). Detailní členění v analýze zahrnovaných zemí a jejich participace ve sledovaných seskupeních je obsaženo v tabulce 1.

Šetření proběhlo na údajích o HDP ve stálých cenách USD roku 2005, poskytovaných statistickým úřadem při OSN (UNSTAT, 2013). Evaluace vývoje HDP byla provedena prostřednictvím komparace geometrických průměrů dvou po sobě následujících časových úseků – pětiletého (1976–80 a 1981–85) a desetiletého (1971–80 a 1981–90), přičemž hranicí mezi intervaly je založení OECS. Dále byla pro potřeby komparace vyčíslena průměrná hodnota tempa růstu HDP jednotlivých zemí po celou dobu existence subintegračního seskupení (1981–2011). Alternativní hodnoty zohledňující pozdější počátky participace dvou zemí jsou uvedeny v komentáři.

Regionální disparity byly posuzovány na základě procesu sigma konvergence (Quah, 1993; Barro, Sala-i-Martin, 2004), jejíž existenci lze souhrnně zapsat rovnicí (1):

$$\sigma_t > \sigma_{t+1}, \quad (1)$$

kde σ_t symbolizuje míru regionálních disparit v okamžiku (t) a σ_{t+1} v okamžiku bezprostředně následujícím. Jako ukazatel nerovnosti (σ) byl v tomto případě využit variační koeficient a pro výpočet regionálních disparit bylo využito ukazatele HDP na obyvatele v běžných cenách. Pokud pro dvojici navazujících intervalů platí naznačený vztah (1), pak lze u analyzovaného vzorku usuzovat o existenci sigma konvergence.

2. Výsledky a diskuse

Kapitola, shrnující podstatné výsledky provedeného šetření a uvádějící zásadní argumenty ve prospěch předkládaných závěrů, je rozčleněna do tří samostatných, v logickém sledu navazujících celků, respektive podkapitol, které úzce korespondují s trojicí definovaných dílčích cílů.

2.1 Vývoj dynamiky HDP zemí OECS, CARICOM a Karibiku

Jak je z tabulky 1 dobře patrné, pouze u 2 ze 7 členských zemí OECS – Antigua a Barbuda a Dominika – bylo v průběhu pěti let od ustanovení společenství (1981–85) průměrné tempo růstu HDP oproti předchozímu pětiletému období vyšší. Každá z těchto hodnot je kladná a s výjimkou ostrovů Montserrat a Grenada převyšuje růst HDP členských zemí průměrné hodnoty růstu HDP celého Karibiku, tedy 3,52 %. Současně každá země OECS výrazně převyšuje průměrnou hodnotu sledovaného ukazatele integračního seskupení CARICOM, jež vykazuje pokles. U nečlenských zemí OECS lze ve srovnatelném období pozorovat pouze 2 ze 14 karibských, které během let 1981–85 vykazují průměrné vyšší tempo růstu HDP než v letech 1976–80, přitom ani v jediném případě se nejedná o členskou zemi CARICOM. Ani u mimo karibských členů seskupení CARICOM nebyl průměrný růst HDP předchozího pětiletého období u žádné země překročen. Jen 6 ze 14 zemí pak převyšuje průměrnou hodnotu celé karibské oblasti, z toho jeden účastník CARICOM, u 4 zemí byly dokonce zjištěny záporné hodnoty sledované veličiny, z toho ve třech případech se jedná o členy CARICOM.

Na základě porovnání pětiletých časových úseků – před a po založení – je tak zřejmé, že členské země OECS se bezprostředně po ustanovení subintegračního seskupení rozvíjely s nižší dynamikou vývoje HDP než před tímto aktem. Zmíněný vývoj je však vzhledem ke krizi, která zasáhla podstatnou část světové ekonomiky – zejména pak z ní pramenící a v daném regionu lokálně působící tzv. Latinskoamerickou dluhovou krizi –, logický. Trend poklesu byl sice zaznamenán i u většiny zemí mimo OECS, konkrétně 12 ze 17, míru dynamiky poklesu u zemí OECS je však v této komparaci možné považovat za relativně nižší. Lze se tak domnívat, že členství v OECS, respektive intenzivní integrace a koordinace hospodářské politiky v krizovém období, mohlo nemalou měrou přispět k přívětivějšímu vývoji HDP v porovnání s okolím. Z tohoto hlediska se členství v OECS jeví pro zúčastněné země, v porovnání s vývojem vyššího integračního celku CARICOM i v kontextu celého regionu, z hlediska růstu HDP jako přínosné.

Tabulka 1**Tempo růstu karibských zemí v relevantních časových úsecích**

území/období			76–80	81–85	71–80	81–90		81–11
Karibik (21)			4,34	3,52	4,06	2,99		2,70
OECS 7			4,85	4,79	4,46	5,92		3,49
OECS 7 +2			5,02	4,61	4,42	5,86		3,92
CARICOM (15)			3,89	-0,10	2,69	0,88		1,84
KARIBIK	Antigua a Barbuda	OECS 7	3,63	5,44	3,88	6,09	CARICOM	3,46
	Dominika		2,72	5,08	4,64	5,34		3,24
	Grenada		5,31	3,40	5,91	4,93		3,31
	Montserrat		4,97	2,07	4,03	4,52		-1,12
	Svatý Kryštof a Nevis		5,52	4,93	5,09	5,75		4,02
	Svatá Lucie		6,21	5,07	5,01	6,85		3,81
	Svatý Vincenc a Grenadiny		5,81	5,65	2,56	6,46		3,92
	Britské Panenské ostrovy	+2	6,83	3,12	4,26	4,21		6,15
	Anguilla		4,66	3,57	3,91	9,01		5,66
	Turks a Caicos		10,65	10,66	10,65	10,67		9,02
	Aruba		9,09	9,09	9,09	10,47		5,03
	Kajmanské ostrovy		9,90	8,71	9,46	9,67		5,31
	Kuba		3,28	8,55	4,34	4,08		2,58
	Dominikánská republika		5,25	1,92	7,12	2,42		4,57
	Nizozemské Antily		12,01	-1,04	8,27	0,08		0,83
	Portoriko		4,34	2,91	3,75	3,69		2,51
	Trinidad a Tobago		7,88	-2,53	5,27	-2,38	CARICOM	2,45
	Bahamy		11,98	3,73	2,80	3,07		1,99
	Barbados		5,03	-0,36	2,46	0,94		0,95
	Jamajka		-3,21	0,08	-0,75	2,46		1,52
	Haiti		5,71	-0,94	4,75	-0,04		-0,12
		Belize		1,04	1,00	1,04	1,05	1,05
		Guyana		1,00	0,96	1,02	0,97	1,01
	Surinam		1,02	1,02	1,03	1,01	1,02	

Pramen: Vlastní výpočty s využitím (UNSTAT, 2013).

Při komparaci delších časových úseků, v tomto případě dekád, bylo zjištěno, že 6 ze 7 zemí OECS vykazovalo v letech 1981–90 vyšší tempo průměrného růstu HDP, ve srovnání s dekadou předchozí. Jediným vymykajícím se územím je v tomto ohledu

Grenada. Všechny země OECS současně výrazně převyšují průměrnou roční hodnotu tempa růstu HDP CARICOM v letech 1981–90, jež činilo 0,88 %, zároveň také celého Karibiku, jež činilo 2,99 %. Mezi ostatními karibskými zeměmi je situace opět značně rozdílná: 6 ze 14 zemí převyšuje růstové hodnoty HDP z předchozí dekády, z toho 2 členské CARICOM; 8 ze 14 převyšuje průměrné hodnoty tohoto ukazatele Karibiku, v tom jen 1 členská CARICOM. U 2 států pak vykazují průměrná tempa růstu HDP záporných hodnot, oba z CARICOM. Mezi nekaribskými státy převyšuje růstové hodnoty předchozí dekády pouze jedna země, avšak jen minimálně, na průměrný růst HDP Karibiku pak z daleka nedosahuje ani jeden.

Území Britských Panenských ostrovů, které se k OECS připojilo na konci roku 1984, vykazuje analogický vývoj HDP jako ostatní členské země. Během let 1985–89, tedy bezprostředně po přičlenění, převyšovalo průměrné tempo růstu hodnoty sledovaného ukazatele pětiletky předcházející, konkrétně 7,85 % oproti 5,58 %. Z hlediska dekád je pak výsledek opět srovnatelný – průměrné tempo růstu za období 1975–84 činilo 5,28 %, zatímco v letech 1985–94 byla hodnota vyšší, konkrétně 8,91 %. Ostrov Anguilla, který se ke společenství přičlenil v roce 1995, vykazuje opačné hodnoty trendu. Z hlediska pětiletých období byla hodnota pro periodu 1990–94 zjištěna 8,93 %, zatímco v letech 1995–99 činila jen 4,86 %. Pro dekádu 1985–94 dosáhla hodnota průměrného tempa růstu HDP 10,45 %, během deseti let po připojení pak pouze 4,35 %.

I při komparaci desetiletých etap se jeví členství a spolupráce v rámci OECS, v porovnání s vývojem produktu ostatních účastníků šetření, jako jasně pozitivní jev. Z hlediska navýšení tempa růstu lze u zemí OECS rovněž pozorovat relativně vyšší přírůstky než u všech ostatních zemí s vyšší dynamikou růstu oproti předchozímu desetiletému období (vyjma Jamajky a Aruby). V souvislosti se zjištěnými hodnotami je tak patrné, že z hlediska delších etap se efekt intenzivnější integrace zdá být výrazně vyšší než u kratšího časového úseku.

Dále byla provedena komparace vývoje HDP od vzniku OECS až do současnosti, respektive pro 31 let trvající etapu (1981–2011). Zatímco průměrné tempo růstu HDP seskupení CARICOM činilo 1,84 % a v případě Karibiku 2,70 %, jednotlivé země OECS, a to jak s plným, tak s částečným členstvím – dohromady 9 zemí, vykazují pro toto období růst přes 0,5 p. b. vyšší v porovnání s růstem Karibiku. Při komparaci souhrnných hodnot pak ve srovnání s karibskou oblastí vykazuje OECS v užším pojetí o 0,79 p. b. vyšší průměrné tempo růstu HDP, v širším pojetí pak dokonce o 1,22 p. b. Jak v komparaci s integračním seskupením CARICOM, tak v porovnání s karibským regionem, vykazuje vývoj OECS jednoznačně pozitivnější hodnoty.

Výjimku sice představuje ostrov Montserrat, tato lokalita byla však v roce 1995 těžce zasažena mohutnou erupcí sopky Soufriere, při nešťastné události a několikaleté následné sopečné aktivitě bylo zničeno hlavní město včetně letiště (Volcano, 2013), čímž byl navíc značně utlumen turistický ruch – významná komponenta místního HDP. Následujících 6 let vykazovaný značný pokles HDP o průměrném tempu 12,47 % tak konečnou hodnotu značně deformuje. Ostrov se z katastrofy dosud nevzpamatoval, hodnota ukazatele HDP (ve stálých cenách) dosahovala v roce 2011 pouze 53,9 % hodnoty roku 1994.

U Britských Panenských ostrovů bylo po období členství (1985–2011) naměřeno průměrné tempo růstu HDP dokonce 6,54 %, což dále posiluje domněnku o pozitivních efektech členství v subintegračním seskupení. U oblasti Anguilla byla pro období

(1995–2011) zaznamenána hodnota 3,86 %, což koresponduje s naměřenými hodnotami při porovnávání předchozí a následující dekády, respektive lustra. Země s neúplným členstvím v OECS Anguilla je tak jedinou zemí, u níž naměřené hodnoty HDP značí příznivější vývoj mimo karibské subintegrační seskupení. Nicméně ani vývoj Anguilly v rámci OECS nelze považovat, v komparaci s ostatními zeměmi karibské oblasti, za nikterak tristní. Z ostatních 12 karibských zemí byla pouze u 4 zjištěna průměrná hodnota tempa růstu HDP vyšší, než kolik činil karibský průměr (2,70 %), 5 zemí nedosahuje ani hodnoty 2 %, z toho Haiti vykazuje dokonce negativní hodnotu. Stejná situace je pak u nekaribských zemí, z nichž ani jedna nedosahuje alespoň průměrného tempa růstu CARICOM (1,84 %).

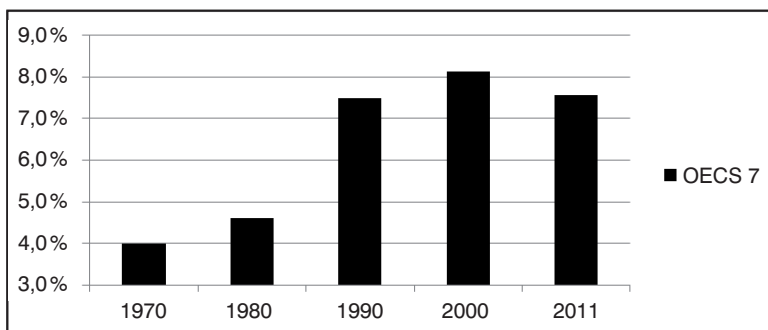
Z dlouhodobého hlediska – od založení subintegračního seskupení po současnost – je prokazatelně vyšší tempo růstu HDP u intenzivněji se integrujících zemí, v porovnání s vývojem členů vyššího integračního celku CARICOM i ostatních zemí daného regionu, více než zjevné. Vzhledem k tomu, že nebyly zjištěny žádné jiné relevantní důvody, které by pozitivní vývoj HDP zemí OECS, v prostředí převážně srovnatelných ekonomik integračního seskupení CARICOM i celého regionu Karibik, uspokojivě vysvětlovaly, lze snad tento efekt přisuzovat právě faktoru intenzivní integrace.

2.2 Vývoj HDP OECS jako součásti HDP CARICOM a HDP Karibiku

Srovnání vývoje podílu zemí OECS na HDP integračního seskupení CARICOM ilustruje obrázek 1. V této komparaci je do subintegračního seskupení zahrnuto pouze sedm původních členů (OECS 7), ani jeden z dvojice Britské Panenské ostrovy a Anguilla totiž nedisponuje plným členstvím v CARICOM. Z obrázku 1 je jasně patrné enormní zvýšení podílu na HDP vyššího integračního celku krátce po vzniku subintegračního seskupení. Zatímco nárůst HDP ve srovnatelném období před zlomovým rokem 1981 činil 0,63 %, v následující dekádě činil dokonce 2,89 %. Růst tohoto podílu, svojí intenzitou srovnatelný s obdobím před vznikem OECS, pokračoval i v dalším období. V posledním sledovaném roce byl zaznamenán pokles podílu na hodnotu 7,56 %, což je hodnota srovnatelná s počátkem devadesátých let.

Obrázek 1

Vývoj podílu OECS na HDP CARICOM (1970–2011)

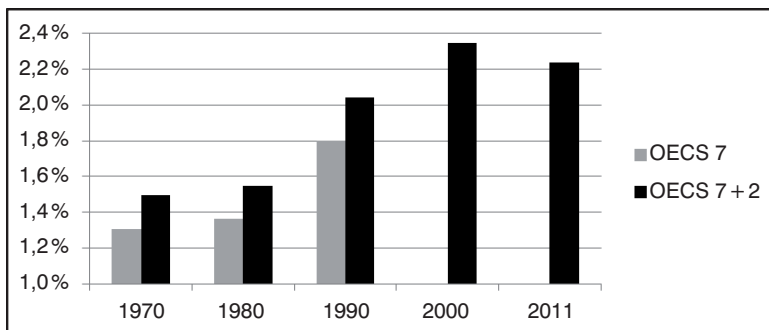

Pramen: Vlastní výpočty s využitím (UNSTAT, 2013).

Vývoj podílu zemí OECS na HDP Karibiku je zachycen na obrázku 2. I v tomto případě je z obrázku jasně patrné skokové zvýšení podílu OECS na HDP regionu, krátce po vzniku subintegračního seskupení. Bezprostředně před existencí seskupení, tedy v letech 1970–80 se podíl 7 původních zakladatelských zemí subintegračního seskupení na karibském HDP zvýšil o 0,05 p. b., stejně tak i v případě uvažování 2 zemí, jež se k OECS připojily později (OECS 7 +2). Na konci následující dekády byl však podíl vyšší o 0,44 p. b., respektive o 0,49 p. b. v případě OECS 7 +2. V roce 2000 byl podíl OECS na HDP Karibiku opět vyšší, tentokrát o 0,29 p. b. Zvyšování podílu trvalo až do krizového roku 2008, kdy se OECS podílelo na HDP karibského regionu 2,44 %. V posledním sledovaném roce (2011) byl zaznamenán mírný pokles – 0,12 p. b. oproti roku 2000. Podobně jako u komparace s CARICOM došlo i v porovnání s karibskou oblastí k poklesu podílu na HDP, i přes pokles byla však hodnota podílu o 0,19 p. b. vyšší než v roce 1990 – tento pokles byl tedy relativně nižší, než v porovnání s CARICOM.

Obrázek 2

Vývoj podílu OECS na karibském HDP (1970–2011)

Pramen: Vlastní výpočty s využitím (UNSTAT, 2013).

Je tedy patrné, že od okamžiku vzniku OECS se podíl zúčastněných zemí na HDP integračního seskupení CARICOM, respektive karibské oblasti, jednoznačně zvyšoval, a to zejména v období krátce po ustanovení subintegračního seskupení. Pokles podílu na HDP, způsobený ekonomickou krizí v roce 2008, značí vyšší míru citlivosti ekonomik OECS na externalitách. Na základě empirických měření lze tvrdit, že se jedná zejména o propad příjmů z cestovního ruchu a souvisejících činností. Hodnoty okamžitého propadu i následného poklesu odvětvové skupiny G-I (obecně „obchod, služby, cestovní ruch“), jejíž podstatná část je u karibských ekonomik tvořena právě cestovním ruchem – průměrný příspěvek cestovního ruchu na celkovém HDP Karibiku je odhadován cca na 15 % (WTTC, 2012), byly v letech 2008–2011 u zemí OECS naměřeny jako zdaleka nejmarkantnější. Okamžitý propad (2008–2009) byl u OECS zaznamenán ve výši 10,37 %, u CARICOM 6,51 % a u regionu Karibik 3,08 %; následný průměrný roční pokles (2009–2011) u OECS činil 3,19 % a u CARICOM 0,97 %, zatímco u celého karibského regionu byl zaznamenán růst ve výši 0,73 %. Úzké sepětí a provázanost, jež nepochybně spočívá v intenzitě integrace zemí OECS, je možné demonstrovat i právě prostřednictvím zásahu krize do oblasti

cestovního ruchu analyzovaných zemí. Zatímco variabilita při prvotním propadu HDP (2008–2009) odvětvové skupiny G-I zemí OECS činila u ukazatele tempa růstu, respektive poklesu HDP, pouhých 0,63 %, v případě CARICOM byla naměřena hodnota 1,15 % a u Karibiku 0,85 %. Vývoj zmíněné variability v následujících letech je i v tomto ohledu proporčně srovnatelný. Je-li tedy cestovní ruch považován za jednu z prioritních oblastí, která má být zeměmi OECS společně rozvíjena (OECS, 2013), pak se zdá být tento politický cíl v komparaci s vývojem CARICOM i celého karibského regionu naplňován. Lze se tak domnívat, že stejně jako vzájemná provázanost mohla přispět k proliferaci dopadů dočasné krize, jsou naopak pozitivní externality sdíleny obdobným způsobem – předkrizový vývoj by tomu nasvědčoval – a přispívají tak k celkovému rozvoji ekonomické výkonnosti subintegračního seskupení.

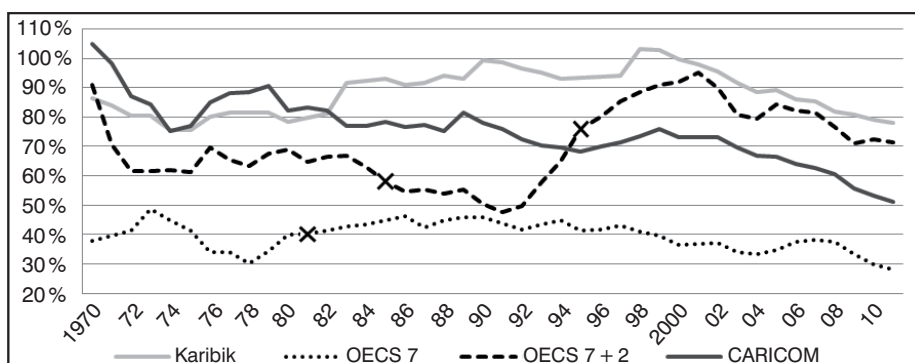
Jako o dalším významném vnějším faktoru lze v tomto konkrétním případě uvažovat zejména o závislosti na vývoji ekonomického klimatu Spojených států amerických, Mexika a Spojeného království. Na okraj nutno podotknout, že v důsledku katastrofy ostrova Montserrat, počínaje rokem 1995 OECS ztrácí, při pesimistickém odhadu, 0,2 % podílu na HDP CARICOM, respektive 0,05 % podílu na HDP karibského regionu.

2.3 Vývoj regionálních disparit

Vývoj regionálních disparit byl posuzován na základě principu sigma konvergence, prostřednictvím vývoje hodnot variačního koeficientu. Zjištěné hodnoty pro období 1970–2011 ilustruje obrázek 3. Křížky na křivkách zachycujících vývoj OECS označují významné milníky subintegračního seskupení: 1981 – vznik OECS, 1985 – připojení Britských Panenských ostrovů, 1995 – přičleněna Anguilla.

Obrázek 3

Sigma konvergence ukazatele HDP na obyvatele (1970–2011)

Pramen: Vlastní výpočty s využitím (UNSTAT, 2013).

Od roku 2001, kdy bylo dosaženo nejvyšší míry diferenciací (94,97 %), dochází k pozvolné konvergenci. Změna je opět vyvolána vývojem ekonomiky Britských Panenských ostrovů – tentokrát v negativním trendu. Uspokojivé vysvětlení tohoto

vývoje se nalézt nepodařilo, lze se však domnívat, že se jedná o „splasknutí bubliny“ a částečnou korekci dramaticky pozitivního vývoje HDP předchozí dekády. Pro rok 2011 činila naměřená hladina nerovnosti 71,43 %, v případě vyloučení dominantního aktéra z šetření by konečná míra disparit OECS 7 +2 byla takřka poloviční – 37,36 %.

S přihlédnutím k výše zmíněnému lze tvrdit, že během sledovaného období, s pomínutím abnormálních výkyvů vývoje ekonomiky Britských Panenských ostrovů, k pozvolné sigma konvergenci zemí OECS docházelo. Nicméně srovnatelné trendy vývoje lze pozorovat i na úrovni celého regionu Karibik, z hlediska seskupení CARICOM dokonce docházelo k intenzivnějšímu snižování disparit. Ani na základě komparace vývoje období před a po vzniku OECS, respektive přiřazení dalších zemí, není vliv existence tohoto subintegračního seskupení na vývoj disparit jednoznačně prokazatelný a lze se domnívat, že by k pozvolné konvergenci docházelo i bez hlubší integrace v rámci OECS.

Závěr

V kontextu růstu a dynamiky vývoje HDP lze konstatovat, že země OECS vykazují v období po ustanovení subintegračního seskupení, při paralelním uvažování mateřského integračního seskupení CARICOM i celého karibského regionu, prokazatelně příznivější hodnoty než v období před ustanovením a jejich ekonomická výkonnost je tak bezesporu vyšší. Naměřené hodnoty OECS, jednoznačně převyšující vývoj srovnávaných entit, lze zřejmě přičítat převážně prohloubené míře vzájemné integrace a z ní plynoucích benefitů, které soustavně zvyšují konkurenceschopnost celého subintegračního seskupení. Při analýze delších etap byl tento poznatek potvrzen, zjištěné rozdílové hodnoty dosahovaného tempa růstu HDP byly tedy v komparaci s obdobím před rokem založení OECS, při uvažování vývoje CARICOM i Karibiku, o tolik značnější, že lze shledat efekt intenzivní integrace výrazně vyšší než u intervalů kratších. Z tohoto hlediska se členství v OECS jeví pro zúčastněné země, v kontextu dynamiky růstu HDP, jako přínosné.

Z hlediska vývoje významu subintegračního seskupení na podílu HDP vyššího integračního celku, respektive celého regionu, byl v obou případech zjištěn výrazný nárůst podílu zemí OECS – nečlenské země tedy v úhrnu rostly pomaleji. Tento nárůst je obzvláště patrný v období bezprostředně po založení subintegračního seskupení. Současně však byl u zemí OECS odhalen fenomén zvýšené citlivosti na externí vlivy, který je v úhrnu vyšší nežli u integračního seskupení i celého karibského teritoria. Lze však usuzovat, že ona vyšší citlivost je způsobena právě vyšší intenzitou integrace, respektive díky těsné provázanosti je usnadněna proliferace efektů pozitivních, ale také efektů negativních.

V oblasti vývoje disparit nelze na základě provedené analýzy o subintegračním seskupení OECS uvažovat jako o významném činiteli regionální konvergence. Ač bylo z dlouhodobého hlediska snižování disparit u členských zemí zaznamenáno, vývoj dalších komparovaných entit vykazoval srovnatelné trendy, jejichž intenzita byla v případě celého Karibiku přibližně ekvivalentní, v případě mateřského seskupení CARICOM pak docházelo dokonce ke znatelně vyšší míře snižování disparit.

Zatímco se tedy předpoklad pozitivního vývoje HDP (ve smyslu růstu) OECS a jeho dynamiky u analyzovaného vzorku jasně potvrzuje, a současně lze tento vývoj

na základě šetření přičítat procesu subintegrace, domněnka signifikantního procesu sigma konvergence jako předpokládaného důsledku intenzivnější integrace se naopak nepotvrdila. Prostřednictvím interpretace nalezených tendencí, lze tak subintegrační seskupení OECS bezesporu označit za významnou determinantu ekonomické výkonnosti participujících zemí, nejedná se však o entitu vyrovnávající regionální rozdíly. Zůstává ovšem otázkou, do jaké míry je možné dosažené závěry generalizovat. Zejména neuspokojivá působnost subintegrace v oblasti vývoje disparit je do jisté míry zklamáním, avšak specifčnost celého karibského regionu a některé, nejen v komentáři zmíněné externí vlivy svádějí k domněnce, že při posuzování vlivu subintegrace v méně turbulentním prostředí by mohla být některá zjištění mírně odlišná. Představená problematika subintegrace tak svádí k dodatečným analýzám, jejichž prostřednictvím bude možné současné poznání dále prohloubit a dosažené závěry precizovat.

Politiku Evropské unie, spojenou s podporou seskupování a užší spolupráce nižších regionálních celků, lze s přihlédnutím k vývoji OECS považovat za zcela racionální a odůvodněnou. Vývoj karibského subintegračního seskupení prokazuje, že z hlediska růstu HDP je dílčí sdružování na bázi územní spolupráce možné považovat za jednoznačně inspirativní. Prostředky, vynakládané na aktivity spojené s cílem Evropská územní spolupráce, se tak jeví jako smysluplné. Otázkou však zůstává, zda by k obdobnému vývoji – subintegraci, nedocházelo i přirozeně – „zdola“, bez vidiny dosažitelnosti lákavých finančních pobídek. Nutno též podotknout, že má-li být protežovaným a dlouhodobým cílem kohezní politiky Evropské unie vyrovnávání regionálních disparit, pak je zřejmě vhodné usilovat o implementaci zcela jiného prostředku k jeho dosažení.

Literatura

- BALASSA, B. *Teorie ekonomické integrace*. Praha : Svoboda, 1966. 328 s.
- BARRO, R.; SALA-I-MARTIN, X. *Economic Growth*. 2. vyd. Cambridge; Massachusetts; London : The MIT Press, 2004. 654 s. ISBN 0-262-02553-9.
- BERGSTEN, F. Commentary: Toward Free Trade Zones. *Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City*. 1991, roč. 76, č. 6, s. 27–35, ISSN 0161-2387.
- BHAGWATI, J. Regionalism and Multilateralism: An Overview. In DE MELO, J., PANAGARIYA, A. (ed.). *New Dimensions in Regional Integration*. New York : Cambridge University Press, 1993, s. 22–51. ISBN 0-521-44431-4.
- BUDD, L.; HIRMIS, A. Conceptual Framework for Regional Competitiveness. *Regional Studies*. 2004, roč. 38, č. 9, s. 1015–1028, ISSN 0034-3404.
- CARICOM SECRETARIAT. *Treaty establishing the Caribbean Community*. Chaguaramas : Caribbean Community Secretariat, 1973. 47 s.
- CIA. *The World Factbook* [online]. 2013. [cit. 2013-12-20]. www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vi.html.
- CIHELKOVÁ, E. *Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu?* Praha : C. H. Beck, 2010. 373 s. ISBN 80-7400-196-2.
- HINES, J. Treasure Islands. *Journal of Economic Perspectives*. 2010, roč. 24, č. 4, s. 103–126, ISSN 0895-3309.
- JIRÁNKOVÁ, M. Příležitosti malé ekonomiky v globalizaci. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2009, č. 3, s. 25–43, ISSN 0572-3043.
- KONO, D. When Do Trade Blocs Block Trade? *International Studies Quarterly*. 2007, vol. 51, no. 1, s. 165–181, ISSN 0020-8833.
- KRAFT, J.; KRAFTOVÁ, I. Globalization and New Economy: New Terms or New Reality? *Economics & Management*. 2007, s. 769–775, ISSN 1822-6515.

- KRUGMAN, P. The Move Toward Free Trade Zones. *Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City*. 1991, vol. 76, no. 6, s. 5–25, ISSN 0161-2387.
- O'LOUGHLIN, J.; ANSELIN, L. Geo-economic competition and trade bloc formation: United States, German, and Japanese exports, 1968-1992. *Economic geography*. 1996, vol. 72, no. 2, s. 131–160, ISSN 0013-0095.
- OECS. *About the OECS* [online]. 2013. [cit. 2013-11-09]. www.oecs.org/about-the-oecs/who-we-are/about-oecs.
- PALAN, R. Tax havens and the commercialization of state sovereignty. *International Organization*. 2002, vol. 56, no. 1, s. 151–176, ISSN 0020-8183.
- PORTER, M. E. Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*. 1998, vol. 76, no. 6, s. 77–90, ISSN 0017-8012.
- QUAH, D. Galton's Fallacy and Tests of the Convergence Hypothesis. *Scandinavian Journal of Economics*. 1993, vol. 95, no. 4, s. 427–443, ISSN 1467-9442.
- SCHOTT, J. Trading blocs and the world trading system. *World Economy*. 1991, vol. 14, no. 1, s. 1–17, ISSN 1467-9701.
- UNCTAD. *World Investment Report 2013*. Geneva : United Nations, 2013. 236 s. ISBN 978-92-1-112868-0.
- UNSTAT. *National Accounts Main Aggregates Database* [online]. 2013. [cit. 2013-11-09]. <http://unstats.un.org/unsd/snaama/dnList.asp>.
- VOLCANO DISCOVERY. *Soufriere Hills volcano*. [online]. 2013. [cit. 2013-11-09]. www.volcanodiscovery.com/montserrat.html.
- WOLF, N.; RITSCHL, A. Endogeneity of Currency Areas and Trade Blocs: Evidence from a Natural Experiment. *Kyklos*. 2011, vol. 64, no. 2, s. 291–312, ISSN 0023-5962
- WORKIE, T. Niektóre aspekty transformácie svetovej ekonomiky a rizika jej ďalšieho vývoja. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2009, č. 6, s. 3–26, ISSN 0572-3043.
- WTTC. *Travel and Tourism Economic Impact 2012: Caribbean* [online]. 2012. [cit. 2014-05-22] London : World Travel and Tourism Council, 2012. 18 s. www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/caribbean2012.pdf.

THE IMPORTANCE OF THE OECS SUBINTEGRATION CLUSTER IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF ITS MEMBERS' GDP

Abstract: The regional integration process allows worldwide formation of many regional clusters with an economic focus at most. Some partnerships of such units can create clubs of regions with a higher degree of integration process, compared to the rest, so their extent of regional integration is very high-powered. The present analysis shows that since the formation of such a unit – OECS subintegration cluster, the GDP of the involved countries has definitely developed better than that of the higher integration unit – the CARICOM integration cluster, and the rest of the area as well. Beyond, some higher intensity of recognised effect in the long-term period has been found. Accordingly to the discovered findings, we can suggest that the emergence of similar phenomena of “integration within integration” brings clear evidence of positive development to its participants in terms of economic performance. Similar initiatives of the European Union's Cohesion Policy – grouping of territorial cooperation support – appear to be partially correct in this view. However, the main policy's objectives require other approaches.

Keywords: subintegration cluster, CARICOM, OECS, GDP growth, convergence

JEL Classification: F15, R11, O54